अंतस्थाःमुक्तस्वरूपांतर्गताःएषांलोकानांमध्येबाह्यंकिंचित्स्थानंनास्तियद्गतिप्राप्यंस्यात् ॥ २७ ॥ अंतंसन्निधिं अनंतत्वात्तस्य ॥ २८ ॥ कारणस्यज्ञेयंस्वरूपमाह तस्मादितिसार्धाभ्यां ॥ २९ ॥ ३० ॥
कालःपचतीत्यादिभिःषड्भिःश्लोकैःब्रह्मणःप्रत्यगात्मत्वात्अविषयत्वात्सर्वलोकाश्रयत्वात्अनंतत्वात्सूक्ष्मत्वात्विभुत्वाच्चब्रह्मविदांदेशांतरप्राप्तिर्नास्तीत्युक्त्याप्रकारांतरेणाप्येतदाह अक्षरमिति अक्षरंअविना
शिचैतन्यं क्षरंविनाशिजडं सर्वेषुभूतेषुस्थावरजंगमशरीरेषु क्षरःक्षरत्वं ॥ ३१ ॥ नवमहदहंकारपंचतन्मात्राणिअविद्याकर्मचेति कामस्याहंकारधर्मस्यतद्गृहेणैवग्रहइतिनवैवगतिद्वाराणियस्मिंस्तन्नवद्वारंपु
रंगत्वाप्राप्यईशोपिहंसोहंतिगच्छतीतिहंसोगतिमान्भवति सईक्षांचक्रेकस्मिंस्त्वहमुत्क्रांतेउत्क्रांतोभविष्यामिकस्मिन्वाप्रतिष्ठितेप्रतिष्ठास्यामीतिसप्राणमसृजतेतिपरस्मिन्प्राणोपाधिकस्यैवगमनस्यश्रवणात् नि
यतःअचंचलः वशीउपाधिदोषानभिभूतः ईशोनियंता॥ ३२ ॥ पुरंगत्वाहंसोभवतीत्येतद्विवृणोति हानीति अजस्यपरमेश्वरस्यशरीराणांशरीरांतर्गतानांनवानांपूर्वोक्तमहदादीनांसंबंधिनोयेहान्यादयस्तेषां

सर्वेतस्थाइमेलोकाबाह्यमेषांनकिंचन॥ यद्यजस्रंसमागच्छेद्यथाबाणोगुणच्युतः॥ २७॥ नैवांतंकारणस्येयाद्यद्यपिस्यान्मनोजवः॥ तस्मात्सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरं
नास्तिस्थूलतरंततः॥ २८॥ सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं॥ सर्वतःश्रुतिमल्लोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति ॥ २९ ॥ तदेवाणोरणुतरंतन्महद्व्योमहत्तरं॥ तदं
तःसर्वभूतानांध्रुवंतिष्ठन्नदृश्यते॥ ३० ॥ अक्षरंचक्षरंचैवद्वैधीभावोयमात्मनः ॥ क्षरःसर्वेषुभूतेषुदिव्यंतन्मृतमक्षरं ॥ ३१ ॥ नवद्वारंपुरंगत्वाहंसोहिनियतोव
शी॥ ईशःसर्वस्यभूतस्यस्थावरस्यचरस्यच॥ ३२॥ हानिभंगविकल्पानांनवानांसंचयेनच ॥ शरीराणामजस्याहुर्हंसत्वंपारदर्शिनः॥ ३३॥ हंसोक्तंचाक्षरं
चैवकूटस्थंयत्तदक्षरं॥ तद्विद्वानक्षरंप्राप्यजहातिप्राणजन्मनी ॥ ३४ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिमोक्षधर्मपर्वणिशुकानुप्रश्नेचत्वारिंशदधिकद्विश
ततमोऽध्यायः॥ २४०॥ ॥ ७॥ व्यासउवाच पृच्छतस्तवसत्पत्रयथावदिहसत्त्वतः॥ सांख्यज्ञानेनसंयुक्तंयदेतत्कीर्तितंमया ॥ १ ॥

संचयेनसंग्रहेणहंसत्वमाहुःपारदर्शिनस्तत्त्वविदः हानिर्गतिः ओहाङ्गतावित्यस्यरूपं भंगोदुःखित्वादिकं विकल्पोमनुष्योयंपशुरयंवृक्षोयमितिविविधकल्पनाच हंसत्वमित्युपलक्षणंभंगादेरपि ॥ ३३ ॥
एवमात्मनःक्षराक्षरयोरुत्पत्तिमक्षरस्यक्षरद्वारकंगत्यादिकंचेत्युक्तातत्त्वमसिवाक्यार्थप्रतिपादनपुरःसरंविदुषउपाध्यभावाद्गत्यभावमाह हंसेति हंसपदेनोक्तंयदक्षरंजीवाख्यंतत्कूटस्थमेवाक्षरंनत्वन्यत्कूट
स्थमक्षरंअन्यत्हंसाख्यमक्षरमितिभेदोस्ति अयमात्माअहंब्रह्मास्मीत्यादिश्रुतिशतेभ्यः तत्तस्माद्धेतोःविद्वान्हंसःअक्षरंकूटस्थमात्मानंप्राप्यप्राणंउत्क्रांत्यादिसाधनेउपाधिजन्मचजहाति जन्महेतोरविद्याया
नाशात् ॥३४॥ इतिशांति०मो०नै०भा०चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४० ॥ ॥ ७ ॥ एवंसांख्यतत्त्वमुक्त्वायोगिनांयत्कृत्यंतद्वक्तुंप्रतिजानीते पृच्छतइति ॥ १ ॥

Digitized by Google